

Arheološka podoba Selške doline

Pomembnejša najdišča in najdbe Selške doline med halštatom in visokim srednjim vekom

Miha Markelj

Uvod

Arheologija je znanstvena veda, s katero na podlagi metod arheološkega raziskovanja ter terenskega pregleda ugotavljamo stanje preteklosti oziroma stanje materialne kulture. Pri preučevanju terena se uporablja več vrst metodološkega raziskovanja, ki se v grobem deli na nedestruktivne in destruktivne metode dela, pri čemer se slednje uporabijo zgolj kot končna oblika arheoloških raziskav.

Slovenija je zaradi lege na stiku alpskega, mediteranskega in panonskega vpliva arheološko zanimivo ozemlje, vendar še zdaleč ne predstavlja zamejene teritorialne celote, zato se je treba pri rekonstrukciji preteklosti nenehno zanašati tudi na najdbe in podatke iz bližnje ter širše okolice.

S tem namenom so v Sloveniji na podlagi že pridobljenih najdb in terenskih pregledov ovrednotene cone oziroma arheološko pomembna območja ter povezovalna območja.

V sklopu arheološkega pogleda tako Selška dolina predstavlja marginalno območje, saj relativno ozka dolina na prelomu Julijskih Alp in škofjeloškega predgorja s strmimi grapami in previsi ter v preteklosti delno zamočvirjenim in neprehodnim dnom doline (Markelj, 2012) ni predstavljala strateške lege za postavitve postojanke oziroma je le na nekaterih predelih omogočala stalno naselitev.

Kljub temu imamo na tem območju kopico arheoloških najdb in najdišč, ki nam odstirajo sliko preteklosti na območju pod Ratitovcem.

Članek se tako primarno osredotoča na osvetli-

tev nekaterih že raziskanih ali pa samo domnevnih arheoloških najdišč v Selški dolini. Glavni namen je tako predstaviti pregledno sliko najdišč na podlagi znanstveno in strokovno dostopnih virov kot tudi virov v poljudnih publikacijah in terenskega ogleda nekaterih najdišč.

Prve najdbe in najdišča na območju doline lahko datiramo v prvo tisočletje pr. n. št., ki ga v največji meri kronološko zaznamuje starejša železna doba oziroma halštatsko obdobje, ki je poimenovano po bogatem nahajališču Hallstatt v Avstriji. Na Slovenskem je to obdobje trajalo med letom 750 pr. n. št. do leta 450 pr. n. št., medtem ko nekateri arheologi tudi najdbe, najdene do 4. stol. pr. n. št., uvrščajo v starejšo železno dobo (Knez, 1984). Za omenjeno obdobje na Slovenskem je značilno, da se začno pojavljati višinski tipi utrjenih naselij "gradišča" z enoceličnimi bivanjskimi enotami, ki so pretežno grajene v lesu. V tem obdobju je gospodarstvo skupnosti poleg samooskrbnega primitivnega kmetijstva temeljilo tudi na nabiranju in predelavi kovin, predvsem železa, iz katerega so izdelovali najrazličnejše predmete, od fibul in zapestnic do bodal in mečev (Knez, 1984). V tem času se v bližini razvijajo tudi večji kulturni centri s središčem na Mostu na Soči, oziroma tako imenovana svetolucijska kulturna skupina,¹ ki teritorialno gledano obsega območje Zgornjega Posočja, idrijsko območje, predel Furlanije, prav tako pa se znotraj te skupine umeščajo tudi najdišča v Bohinju. Posrednih dokazov, da bi tudi nekatera halštatska najdišča v Selški dolini povezali tudi s svetolucijsko kulturno skupino, ni, obstajajo pa določene domneve glede na bližino robnega območja.

Medtem ko je v Selški dolini starejša železna doba pustila velik pečat, do danes nimamo ohranjenega posrednega dokaza o arheološki podobi doline v mlajši železni dobi oziroma v latenskem obdobju. Na podlagi že raziskanih železnodobnih najdišč v bližnjem Posočju lahko sklepamo, da je pri večini najdišč iz starejše železne dobe kontinuiteta vidna tudi še v mlajšo železno dobo.

Nadalje med obdobja, ki so pustila pečat tudi v

Selški dolini, štejemo rimsko dobo. Rimski prodor na slovensko ozemlje se je pričel z ustanovitvijo Akvileje leta 181 pr. n. št., vendar ima ustanovitev centra vpliv predvsem na mediteranskem območju, medtem ko je časovno težko opredeliti, kdaj so Rimljani prišli na ozemlje severne Slovenije. Lahko trdimo, da se je njihov vpliv v teh krajih čutil predvsem v prvih stoletjih našega štetja, kar potrjujejo najdbe na najdišču Vile rustike v Žabnici, ki je na podlagi najdenih bronastih novcev s podobo cesarja Konstancija II. datirana v drugo polovico 4. stoletja (Šubic in Sagadin, 1983). Vila rustika v Žabnici pa je tudi najbližje znano in raziskano rimsko arheološko najdišče na Loškem. Kljub temu se predvideva, da je bila Selška dolina v tistem času prehodno območje, saj je ponujala navezavo na Primorsko.

Kronološko gledano je po razpadu rimskega imperija ter v zgodnjem srednjem veku na naše območje prodrlo slovansko prebivalstvo, za katerega imamo od leta 973 s prihodom freisinških škofov na to območje že prve pisne virove ter marginalni popis materialnega stanja na ozemlju.

Poleg pojava prvih pisnih virov za območje Selške doline je visoki ter pozni srednji vek zanimiv tudi s stališča arheoloških raziskav, saj nam te dajejo oprijemljive materialne podatke predvsem o marginalnih in goratih območjih, za katera so pisni viri v tem obdobju redki. V dolini v to obdobje lahko datiramo eno izmed najbolj ohranjenih arheoloških najdišč.

Stanje raziskav

Že izpostavljeni podatek o marginalnosti Selške doline v luči arheoloških raziskav nam pove, da je bilo raziskovalcev, ki bi se posredno ukvarjali z raziskavami, malo. Podatki, ki nam kažejo arheološko podobo, so tako večinoma pridobljeni bolj z neposrednimi raziskavami terena in s sklepanji kot pa na podlagi dejanskih arheoloških izkopavanj.

Za razumevanje arheološke slike ter sistema izkopavanja in analize najdb v 19. stol. in v začetku

20. stol. je treba poznati tudi dejstva o formiranju Kranjskega deželnega muzeja v Ljubljani leta 1821 ter formiranje Muzejskega (leta 1839) in Zgodovinskega društva (leta 1846). Tako je pomembno omeniti spor, ki je nastal konec 19. stol med Dvornim muzejem na Dunaju in Kranjskim deželnim muzejem v Ljubljani, o tem, kdo ima pravico do izkopavanja ter hranjena najdb. Zaradi omenjenega spora je še v današnjem času v depojih na Dunaju veliko neovrednotenih najdb.

Pomemben lokalni vir pri izdelavi pregledne arheološke slike Selške doline nam daje tudi zgodovinar Pavle Blaznik, ki v inavguralni dizertaciji z naslovom *Kolonizacija Selške doline in monografiji* z naslovom *Škofja Loka in Loško gospostvo* povzame tudi arheološko podobo. Nadalje sta Jože Oman in Boris Vičič leta 1984 opravljala sondiranje na Babniku nad Selci (Šubic, 1999), kar nekaj objav in opazanj pa lahko pripišemo sicer inženirju gozdarstva Rajku Branku, ki se je ljubiteljsko ukvarjal tudi z arheologijo. Do sedaj najbolj sistematično in metodološko podprto izkopavanje pa sta vodila arheologa Turk in Šercelj, sodelavca Inštituta za arheologijo iz Ljubljane, ki sta v sklopu programa Paleolitsko sondiranje v slovenskem visokogorju leta 1988 izkopavala najdišče Zgornji Povden. V zadnjem letu pa sta do novih arheoloških najdb prišla tudi brata Franci in Andrej Bogataj, ki se ljubiteljsko že vrsto let ukvarjata z arheološkim najdiščem Štalca nad Železniki.

Poleg lokalnih raziskovalcev ter njihovih ugotovitev so pomembne tudi širše nacionalne študije, ki prav tako prikazujejo najdišča in najdbe Selške doline. Med omenjene uvrščamo knjigo *Zakladi tisočletij*, publikacije *Argo* ter *Arheološki vestnik*. Kot najnovejši doprinos na področju evidentiranja in odkrivanja arheološke preteklosti pa je od leta 2008 dostopen multimedijški portal *ARKAS Arheološki kataster Slovenije* (www.arkas.si). Nekatera gradiva pa so dostopna tudi v Digitalni knjižnici Slovenije (www.dlib.si) in pa preko spletnega sistema *Sistory* (www.sistory.si).

V sklopu tematike članka pa je treba omeniti tudi

raziskovalce halštatskega obdobja v Sloveniji Draga Svolfšaka ter Mitjo Guština, ki sta s svojimi raziskavami pomembno dopolnila poznavanje obdobja predvsem v osrednji in zahodni Sloveniji. Poleg nju pa je treba omeniti tudi lokalne arheološke raziskovalce, med katerimi je za širše območje Posočja najpomembnejši Miha Mlinar, sodelavec Tolminskega muzeja.

Arheološka najdišča v Selški dolini

Ker večjega stratigrafskega arheološkega izkopavanja² v Selški dolini do danes še ni bilo, bomo najdišča evidentirali kot delno izkopana (1), sondirana (2), tista, ki so bila raziskana s pomočjo opravljenege terenskega pregleda (3), in domnevna najdišča (4) ter jih razvrstili po kronološkem ključu, začenši z najstarejšim.

1. Delno izkopana

Med delno izkopana najdišča uvrščamo tista, kjer je bilo izvedeno arheološko izkopavanje na celotnem najdišču (destruktivna metoda) ter obstajajo natančni zapisi o najdišču in najdbah v znanstveni oziroma strokovni literaturi na podlagi preverljive arheološke metodologije.

2. Sondirana

Med sondirana najdišča uvrščamo tista, kjer je bilo izvedeno arheološko izkopavanje samo v vnaprej določenem delu najdišča, "sondi", z namenom pridobiti primarne podatke o najdišču (delno destruktivna metoda), in obstajajo natančna poročila o izkopani sondi in najdbah v znanstveni oziroma strokovni literaturi na podlagi preverljive arheološke metodologije.

3. Terenski pregled

Med najdišča, ki so bila raziskana s pomočjo terenskega pregleda, umeščamo tista, kjer imamo ohranjen natančen popis stanja na najdišču (ne-

destruktivna metoda) z jasnimi in preverljivimi zapisi o najdišču in morebitnih najdbah v znanstveni oziroma strokovni literaturi na podlagi preverljive arheološke metodologije.

4. Domnevna arheološka najdišča

Med domnevna arheološka najdišča pa uvrščamo tista, kjer ostanki na površju ali toponimska/ledinska imena nakazujejo na starejši izvor in kjer je bil predhodno opravljen primarni terenski pregled, vendar so najdišča brez podrobnega opisa arheoloških najdb, oziroma dokazov v znanstveni in strokovni literaturi.

1. Zgornji Povden

Sondirano leta 1988.

Datacija najdišča: domnevno mlajša bronasta doba, med letom 1250 pr. n. št. in 750 pr. n. št.³

Za arheološko najdišče Zgornji Povden lahko kljub težko določljivi natančni dataciji rečemo, da je najstarejše do sedaj znano najdišče v Selški dolini. Arheologa Ivan Turk in Alojz Šercelj sta na nadmorski višini 1360 metrov na območju nekdanjega pašnika na Ratitovcu, imenovanem Zgornji Povden, pod markantno skalo našla in evidentirala ostanke lončenine ter oglja in droben neobdelan odbitek iz črnega kamnja. Leta 1988 sta sondirala na dveh krajih nekdanjega pašnika, na vzhodni in na zahodni strani. Najdeni koščki keramike s trakastim ročajem po njunem mnenju nakazujejo na izvor v mlajši bronasti dobi, česar pa zaradi majhnih fragmentov keramike ne moreta povsem potrditi. Turk in Šercelj sta na najdišču našla tudi koščke oglja, ki sta ga anatomsko preiskala, s čimer sta poskušala ugotoviti vegetacijsko sliko območja v tistem času. Šercelj in Turk še zaključujeta, da navkljub slučajni najdbi bobovca na najdišču na podlagi tega ne moremo trditi, da gre za kontinuiteto tudi v halštatsko obdobje (Turk in Šircelj, 1988).

Tlorisni prikaz in obseg najdišča Zgornji Povden, po predlogi Google maps Miha Markelj, 2013.

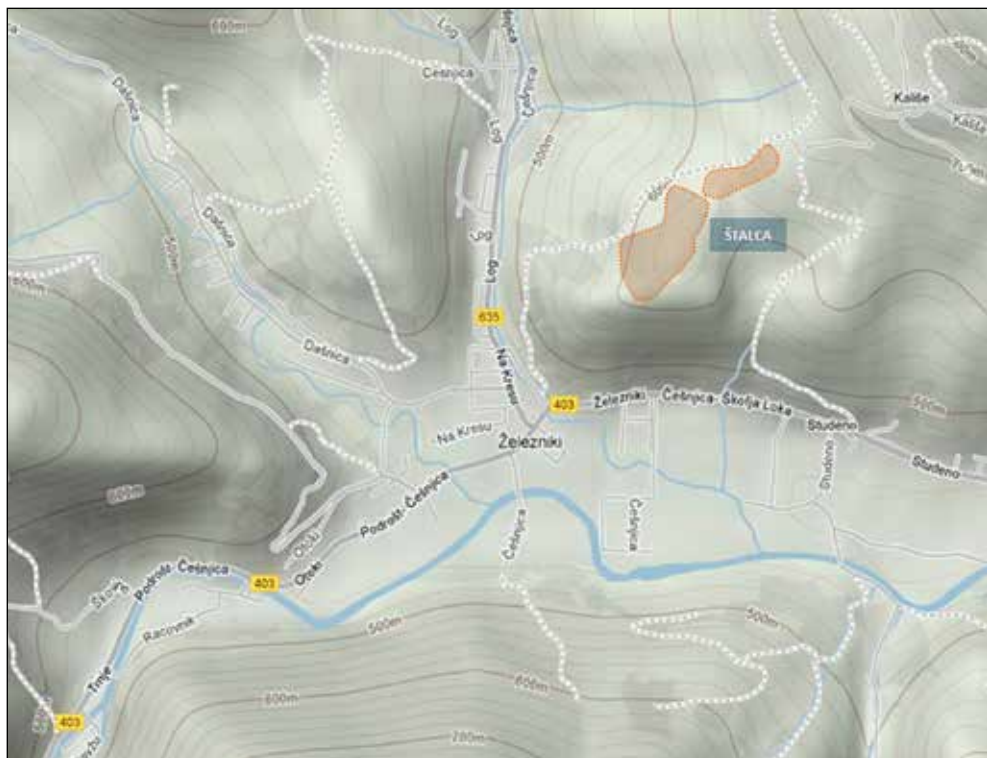
2. Štalca

Terenski pregledi med letom 1850 in 2013.

Datacija najdišča: pozno halštatsko obdobje, med letoma 750 in 450 pr. n. št.

Prvi zapisi o takrat še domnevnem arheološkem najdišču so znani iz sredine 19. stol. Govorijo o veliki količini napol staljene železove rude na tem območju, ki so jo kasneje pretovorili v fužine v Železniki ter jo ponovno pretalili. Že v tistem času so pravilno sklepali, da v tem primeru najverjetneje gre za predrimsko najdišče. V kasnejših obdobjih se je z najdiščem ukvarjal tudi Walter Schmid, ki pa naj bi izsledke izkopavanj malo pred prvo svetovno vojno odnesel s seboj v Avstrijo (Bogataj, 2002). Tudi Simon Rutar in Jernej Pečnik sta na podlagi pregleda okolice, predvsem pa najdene certoške fibule v bližini vasi Rudno, najdišče časovno poskušala datirati v halštatsko obdobje.

Terenski pregled z začetka osemdesetih let 20. stol. nam je dostopen v članku Rajka Branka v Loških razgledih, ki navaja: "Še danes nad potjo pod vrhom hriba najdemo na precejšnjem področju kose železne žindre" (Brank, 1980, 32). V nadaljevanju navaja, da je na območju mogoče videti nenaravne znake, ki se vlečejo po grebenu vse od vasi Kališe do vrha hriba nad Češnjico. "Na tem mestu je greben prekinjen z jarkom, ki je še danes 3 metre globok in pri vrhu približno 8 metrov širok" (Brank, 1980, 32). Prav tako se lepo vidi, da je veliko razsutega kamnja ter kosov žindre na površju. Brank tudi navaja, da so na ozemlju vidne mnogotere umetne terase ter da so glede na ostanke, raztreščene po površju, tu s pomočjo primitivnih vetrnih peč⁴ pridelovali železovo rudo (Brank, 1980). Marca leta 2013 pa sta brata Franci in Andrej Bogataj na mestu najdišča odkrila tudi posamezne fragmente arheoloških predmetov ter jih podarila muzeju v Železnikih (MD Železniki, 2013). Najdeni so bili deli posod, šoba,

Tlorisni prikaz in obseg najdišča Štalca, po predlogi Google maps Miha Markelj, 2013.

svitek in pa kopito sulice, ki so nedvomno zanimive najdbe, in bodo z nadaljnjimi analizami potrdili že do sedaj znane podatke o najdišču, predvsem pa dopolnili vedenje o arheološkem najdišču na Štalci.

3. Certoška fibula pri vasi Rudno

Naključna najdba v devetdesetih letih 20. stol.

Datacija najdišča: pozno halštatsko obdobje, med letoma 750 in 450 pr. n. št.

Brank navaja, da je bila pod vasjo Rudno na globini 2,5 metra v devetdesetih letih najdena fragmentirana certoška fibula (Brank, 1977). Gre za naključno najdbo, katere ostanke je izrisal že A. Müllner, ter delne rezultate o najdbi objavil že leta 1879 v Argu (Časopis slovenskih muzejev). Na žalost se do današnjih dni ni ohranil podatek o samem kraju najdbe, na podlagi katerega bi najdbo lahko umestili v širši kontekst.

4. Babnik nad Selcem

Sondirano leta 1984.

Datacija najdišča: pozno halštatsko obdobje, med letoma 750 in 450 pr. n. št.

Babnik je hrib na južni strani Selc z markantno obliko stožca in geološko spada v kompleks vrhov Miklavške gore. Brank opisuje, da je vrh izravnčan in elipsaste oblike, od njega se proti vznožju hriba spuščajo vsaj štiri dobro vidne terase (Brank, 1974). Brank tudi navaja, da so domačini sosednje Golice omenjenemu kraji rekli Človekov hrib in da naj bi bila po ljudskem pričevanju tu pokopana dva človeka. Konkretnije dokaze ter datacijo najdišča pa sta leta 1984 v okviru topografije arheoloških terenov Selške doline postavila arheologa Jože Oman in Boris Vičič s sondiranjem. Izkopana sonda na najdišču je pokazala na fragment keramike, ki po svojih značilnostih sodi v starejšo železno oziroma halštatsko

Tlorisni prikaz najdenih fragmentov certoške fibule v bližini vasi Rudno, po predlogi Google maps Miha Markelj, 2013.

Tlorisni prikaz in obseg najdišča Babnik nad Selci, po predlogi Google maps Miha Markelj, 2013.

dobo. V tem kontekstu je zanimiva tudi primerjava najdišča s tistim iz Puštala nad Trnjem, saj po mnenju arheologov gre za sorodno najdišče.

5. Michtal

Terenski pregled leta 2011.

Datacija najdišča: pozni srednji vek in zgodnji novi vek, med letoma 1318 in 1630.

Sam nastanek srednjeveške naselbine lahko okvirno umestimo s pomočjo raziskave staroloških urbarjev v čas pred letom 1501, saj urbar iz tega leta v tem času na tem mestu opisuje že pet pustot (Blaznik, 1973). Najverjetneje lahko nastanek lociramo v začetek 14. stol., vendar ne pred leto 1318, saj za omenjeno obdobje v urbarju iz tega leta ni vpisana nobena huba. Temu podatku v prid govori tudi dejstvo, da je tirolska kolonizacija pod Ratitovcem potekala postopoma, s tem da je bil najprej naseljen zahodni predel, oziroma območje Sorice, najverjetneje že pred letom 1291, nato pa postopoma v raz-

miku nekaj desetletij še ostale podratitovške vasi, pri čemer je tudi jasno, da je bila naselbina Michtal v sklopu freisinske kolonizacije Tirolcev naseljena zadnja (Markelj, 2011).

Domačini nekdanjo naselbino pod vrhovi Ratitovca enačijo z geografskim imenom "v Groblah", ki je ekvivalent vzpetini Groblje v neposredni bližini. Vendar je beseda groblje že slovenskega izvora, tako da lahko sklepamo, da je bilo omenjeno poimenovanje dodano, ko so se prebivalci že preselili v dolino. Prvotno ime je zaradi naselitve Tirolcev najverjetneje moralo biti nemško, saj so kolonisti tudi druge naselbine pod vrhovi Ratitovca poimenovali v tirolskem dialektu. V urbarju iz leta 1630 lahko ljudsko poimenovanje "v Groblah" enačimo z imenom Michaelstall: "Im Michaelstall sind drei huben". Še starejši urbar iz leta 1500 pa za ozemlje uporablja ime Michtal: "Odenn im Michtal" (Blaznik, 1928, 54). Iz opisanega tako izhaja, da je bila naselbina nad Zalim Logom najprej poimenovana kot Michtal, ki se je kasneje razširil v Michaelstall, s katerim je bila poimenovana ne samo naselbina, temveč celotni predel med današnjim Zalim Logom in Gebl vrhom.

Na podlagi rezultatov iz raziskave vidimo, da območje ni bilo nikoli povsem zapuščeno, saj so po 400 letih še vedno vidni arheološki ostanki ter obnovljeno gospodarsko poslopje. Ledinska imena v okolici pa nam pomagajo pojasniti, zakaj so prebivalci nekdanjo vas okrog leta 1630 zapustili. Iz poimenovanja "v Groblah", ki pomeni grd kamnit svet, je vidno, da je bilo življenje v planinah trdo in težko, zato so se ljudje v iskanju boljše zemlje za obdelovanje selili v dolino (Markelj, 2011).

Danes so na površju nad Zalim Logom, na nadmorski višini med 971 in 1051 metrov, vidni še ostanki sedmih struktur, ki jih pripisujemo nekdanji tirolski naselbini. Ruševine objektov nam dajo slutiti, da so bili ti po večini enocelični in pritlični, pri čemer so bili podstrešni prostori namenjeni shranjevanju. Za zidanje objektov so uporabljali lokalni kamen in les, v kasnejšem obdobju tudi skril za prekrivanje objektov (Markelj, 2011). Na območju pod Grebl vrhom lahko danes zaznamo večje število objektov, med

katerimi pa jih je nekaj treba pripisati objektom v nekdanjem skrilolomu, utrdbam Rupnikove linije in skednjem na območju nekdanjih senožeti.

Domnevna najdišča

Poleg zgoraj zapisanih že pregledanih ali delno raziskanih arheoloških najdišč velja izpostaviti še nekatere domneve, pri katerih dosedanja raziskovalci ne razpolagajo z arheološkimi najdbami oziroma drugimi metodami raziskovanja, na podlagi katerih bi posamezne navedbe lahko opredelili, oziroma bi lahko najdišča kronološko datirali in umestili v ustrezen čas in prostor. V tem primeru gre predvsem za raziskovalca Jerneja Pečnika⁵ in Simona Rutarja,⁶ samouka na področju arheoloških izkopavanj, ter lokalne ljubitelje starin, od katerih so se do današnjih dni ohranila zgolj posamezna opažanja, ne pa tudi konkretnije najdbe, oziroma dokazi,

Tlorisni prikaz in obseg najdišča Michtal, po predlogi Google maps Miha Markelj, 2013.

pridobljeni z arheološkimi metodami raziskovanja. V tem kontekstu je potrebno tudi izpostaviti možnost, da so najdbe zaradi že omenjenih sporov med dunajskim in kranjskim muzejem romale v Avstrijo, kjer so shranjene v depouju ter še neevidentirane.

6. Sveti Križ nad Kališi

Domnevno arheološko najdišče.

Datacija najdišča: nedefinirana.

Jernej Pečnik ugotavlja, da naj bi bilo tu najdeno lepo prazgodovinsko stanovanje (Pečnik, 1904), vendar opažanja niso podkrepjena z nobenim slikovnim gradivom, najdbami ali kakšno drugo arheološko metodo, ki bi dokazovala relevantnost podatkov.

7. Kališe

Domnevno arheološko najdišče.

Datacija najdišča: domnevno halštatsko ter rimsko obdobje.

Jernej Pečnik navaja, da naj bi v Kališih dobili prazgodovinsko stanovanje ter grobove iz halštatskega ter rimskega obdobja (Pečnik, 1904). Tudi v tem primeru za potrditev omenjenega zapisa ni mogoče dobiti nobenega konkretnjšega dokaza, zato tudi ne moremo govoriti o verodostojnosti zapisanih podatkov.

8. Gradišče/tabor nad Rudnim

Domnevno arheološko najdišče.

Datacija najdišča: domnevno halštatsko obdobje.

Na najdišču naj bi bile odkrite večje količine nestaljene žlindre, ki so jih podobno kot v primeru najdišča Štalca pretovorili v fužine v Železnike ter

jih ponovno pretopili. Rajko Brank zapiše, da domačini temu predelu, oziroma košenicam, pravijo "Gradišča". Prav tako navaja, da naj bi se še v sedemdesetih letih na vrhu 610 metrov visokega hriba nad Rudnim, mimo katerega je potekala stara pot v Dražgoše, videli ostanki gradišča ter pod vzpetino domnevno dve gomili, med katerimi naj bi bila ena že delno deformirana (Brank, 1977). Na žalost tudi v tem primeru nimamo nobenih konkretnjših arheoloških izkopavanj oziroma dokazov, ki bi domneve tudi potrdile.

9. Dražgoše, na Pečeh

Domnevno arheološko najdišče.

Datacija najdišča: nedefinirana.

Jernej Pečnik domneva, da naj bi bila na tem mestu prazgodovinska naselbina (Brank, 1977), za katero pa ni ustreznih materialnih dokazov o njenem obstoju.

10. Dražgoše v Jelenščah

Domnevno arheološko najdišče.

Datacija najdišča: nedefinirana.

Jernej Pečnik in Simon Rutar domnevata, da naj bi bila na tem mestu prazgodovinska naselbina z obzidjem (Brank, 1977).

11. Fragment rimske vodovodne cevi v Davči

Domnevna najdba.

Datacija najdišča: rimsko obdobje.

Rajko Brank navaja, da naj bi na domačiji Pr Špan v Davči odkopali glinen rimski vodovod, pri katerem naj bi bile najdene cevi, "dolge povprečno 52

centimetrov in debele 1.1 cm" (Brank, 1973, 32). Glede namembnosti pa se sklicuje na Petra Petruja, ki domneva, da naj bi bila namembnost vodovoda usmerjena v potrebe tedanjega plansarstva. V tem kontekstu je treba tudi poudariti, da dr. Peter Petru glede na dejstvo, da v Selški dolini poleg fragmenta glinene cevi ne poznamo rimskih ostankov (Brank, 1973), pušča vprašanje o glinenih ostankih iz Davče odprto. Na žalost pa iz zapisanega tudi ni znano, kaj se je z najdenim predmetom zgodilo oziroma kje je hranjen.

12. Rimski grobovi na njivah pri Češnjici

Domnevno arheološko najdišče.

Datacija najdišča: nedefinirana.

Jernej Pečnik piše, da naj bi se pri vasi na njivah našli rimski grobovi (Pečnik, 1904). Prav tako naj bi bila tu tudi prazgodovinska naselbina (Brank, 1977). Za omenjene najdbe pa v literaturi ni navedenega nobenega drugega podatka in tudi ne točne lokacije, kje naj bi bilo najdišče, in kateri naj bi bili v grobovih najdeni predmeti, s pomočjo katerih bi lahko najdišče kronološko datirali.

13. Kraj nad Bukovico

Domnevno arheološko najdišče.

Datacija najdišča: nedefinirana.

Brank razlaga, da naj bi bil na 614 metrov visokem hribu nad Bukovico, ki mu domačini pravijo Hom, viden umetno izoblikovan in nasut plato krožnate oblike, ki izstopa iz pobočja hriba. Brank prav tako razlaga, da naj bi domačini z Bukovice temu območju rekli "V risju" ali "Kraj", ter zaključuje, da na domnevnem najdišču še niso bile izvedene tehtnejše arheološke raziskave, ki bi domneve potrdile (Brank, 1974).

14. Lajška gora

Domnevno arheološko najdišče.

Datacija najdišča: nedefinirana.

Brank navaja, da naj bi bilo nad Jelinščami na višini 1100 metrov po navedbah Rutarja in Pečnika več prazgodovinskih najdišč (Brank, 1977). Omenjena najdišča niso podkrepjena z nobenim slikovnim gradivom, najdbami ali raziskana s kakšno drugo arheološko metodo.

15. Sv. Jera

Domnevno arheološko najdišče.

Datacija najdišča: nedefinirana.

Rajko Brank je v svojem članku Sledovi prazgodovinskih naselitev na Babniku in na Kraju v Selški dolini omenil ter na zemljevidu označil domnevno arheološko najdišče nad Sv. Jero, kjer naj bi bili vidni sledovi prazgodovinskega železarstva (Brank, 1974).

16. Sv. Mohor

Domnevno arheološko najdišče.

Datacija najdišča: nedefinirana.

Rajko Brank je v svojem članku Sledovi prazgodovinskih naselitev na Babniku in na Kraju v Selški dolini omenil ter na zemljevidu označil domnevno arheološko najdišče na Sv. Mohorju, kjer naj bi bili vidni sledovi prazgodovinskega železarstva (Brank, 1974). Vendar tako kot v primeru domnevnega najdišča nad Sv. Jero tudi tu ni nobenih dokazov, ki bi tezo podkrepili.

17. Gradišče pri Strmici

*Domnevno arheološko najdišče.
Datacija najdišča: nedefinirana.*

Rajko Brank je v svojem članku *Sledovi prazgodovinskih naselitev na Babniku in na Kraju* v Selški dolini na zemljevidu označil domnevno arheološko najdišče nad Gradiščem pri vasi Strmica.

18. Gradišče pri Tomažu nad Praprotnim

*Domnevno arheološko najdišče.
Datacija najdišča: nedefinirana.*

Rajko Brank je v svojem članku *Sledovi prazgodovinskih naselitev na Babniku in na Kraju* v Selški dolini na zemljevidu označil domnevno arheološko najdišče nad Gradiščem pri Sv. Tomažu nad Praprotnim, za katerega pa ni nobenih dokazov o njegovem obstoju tako kot v primeru Gradišča pri Strmici.

Povzetek

Ker je arheološka podoba doline malo znana, članek želi opisno in vizualno predstaviti arheološka najdišča Selške doline, naključne najdbe ter domnevna najdišča, ovrednotiti naselitvene vzorce in materialno kulturo območja pod Ratitovcem ter jo vpeti v širši prostor.

Ob interpretaciji zapisanih in raziskanih dejstev o najdbah in najdiščih lahko trdimo, da so z vidika poznavanja arheološke slike Selške doline najbolj zanimive najstarejše arheološke najdbe z najdišča Zgornji Poveden pod vrhovi Ratitovca, kjer je bila najdena fragmentirana keramika, ki jo raziskovalci uvrščajo v pozno bronasto dobo. Za omenjeno najdišče lahko rečemo, da je do danes najbolj metodološko urejano. Rezultati sondiranja in analiz najdenega materiala pa so ustrezno objavljeni.

Kljub najstarejšim najdbam lahko iz slike arheoloških najdišč v Selški dolini ugotovimo, da je največje število najdb in najdišč iz starejše železne oziroma halštatske dobe. Iz omenjenega časa ima

Tlorisni prikaz raziskanih in domnevnih arheoloških najdišč v Selški dolini, po predlogi Google maps Miha Markelj, 2013.

mo tako kar dve večji najdišči, Štalco ter Babnik nad Selci, in najdeno fibulo tipa Certossa pri Rudnem. Povsem na mestu je tako sklepanje, da je imela Selška dolina v času halštata znaten pomen. Omenjene ugotovitve nam ob umestitvi v širši kontekst ter z upoštevanjem najdb bližnje in daljne okolice ter ob hkratnem upoštevanju geološke in geografske slike območja omogočajo, da opazimo pomembne povezave s svetolucijsko kulturno skupino. Na žalost pa brez konkretnjših arheoloških izkopavanj oziroma evidentacije morebitnih najdb o dejanskih povezavah s svetolucijsko skupino in glavnim središčem na Mostu na Soči ter z njim povezanimi naselbinami v Baški Grapi in Bohinju ne moremo govoriti.

V kasnejših obdobjih v dolini ni bilo najdenih veliko ostankov, na podlagi katerih bi lahko trdili, kakšna je bila poseljenost oziroma prehodnost do-

line v mlajši železni dobi oziroma latenskem obdobju, prav tako ne v rimskem ter zgodnjem srednjeveškem obdobju, saj listina Otona II. freisinškim škofom iz leta 973 govori le o dveh naseljih v spodnjem in osrednjem delu doline. Pomembnejše arheološke najdbe ter ostanki naselitve v zgornjem delu doline pa nam pomagajo pri rekonstrukciji poselitvene slike območja v poznem srednjem veku z ohranjenimi obrisii nekdanje tirolske naselbine Michtal nad Zalim Logom, ki nam s pomočjo še nekaterih zapisanih virov rišejo jasno poselitveno strukturo zgornjega dela doline.

Ob koncu pa je treba omeniti tudi veliko količino domnevnih arheoloških najdb in najdišč, ki bi jih bilo treba z natančnimi arheološkimi metodami, tako destruktivnimi kot nedestruktivnimi, ovrednotiti ter potrditi domneve o njihovem obstoju.

Viri in literatura:

Arheološki kataster Slovenije, <http://arkas.zrc-sazu.si/>, maj 2013.

Bogataj, A. (2002): *Doba železarstva v Železnikih*. Železniki, Decop, d. o. o., Železniki.

Blaznik, P. (1928): *Kolonizacija Selške doline, inavguralna disertacija*. Ljubljana, Leonova družba Ljubljana.

Blaznik, P. (1973): *Škofja Loka in loško gospostvo*. Škofja Loka, Muzejsko društvo Škofja Loka.

Brank, R. (1973): *Rimski vodovodi na Loškem*. Loški razgledi XX, Škofja Loka, str. 29–36.

Brank, R. (1974): *Sledovi prazgodovinskih naselitev na Babniku in na Kraju v Selški dolini*. Loški razgledi XXI, str. 41–46.

Brank, R. (1977): *Prazgodovinska poselitev okolice Rudna in Dražgoš*. Loški razgledi, XXIV, Škofja Loka, str. 29–33.

Brank, R. (1980): *Štalca – stara železarska naselbina*. Loški razgledi XXVII, Škofja Loka, str. 31–33.

Digitalna knjižnica Slovenije, www.dlib.si, maj 2013

Knez, T. (1984): *Halštatsko obdobje v Sloveniji, Kultura in civilizacija starejše železne dobe*. Kronika – časopis za slovensko krajevno zgodovino XXXII (1), Ljubljana, str. 1–6.

Lampe, E. (1903): *Simon Rutar*. Dom in svet XVI (6), Ljubljana, str. 380.

Markelj, M. (2011): *Tirolska naselbina pod vrhovi Ratitovca iz 14. stoletja, Michtal / Michaelstall / Zali Log (Magistrsko delo)*. Koper, Fakulteta za Humanistične študije Koper.

Markelj, M. (2012): *Selško jezero – raziskava o obstoju srednjeveškega jezera v zgornjem delu Selške doline*. Koper, Fakulteta za Humanistične študije Koper (neobjavljeno delo).

MD Železniki (2013): *Arheološke najdbe v muzeju Železniki*. Ratitovška obzorja XII(8), Železniki, str. 42.

Pečnik, J. (1894): *Pogledi na kranjska gradišča*. Izvestja muzejskega društva za Kranjsko IV, Ljubljana, str. 6–12.

Pečnik, J. (1904): *Prazgodovinska najdišča na Kranjskem*. Izvestja muzejskega društva za Kranjsko XIII (3/4), Ljubljana, str. 125–144.

Sistory – zgodovina Slovenije, www.sistory.si, maj 2013.

Svoljšak, D. (1987): *Tolminska v arheoloških obdobjih*. Zgodovinski časopis XXXI (1), Ljubljana, str. 35–39.

Šubic, Z. in Sagadin, M. (1983): *Poznorimska stavba v Žabnici*. Loški razgledi XXX, Škofja Loka, str. 15–31.

Šubic, Z. (1999): *Enota za arheologijo*. Loški razgledi XXXVI, Škofja Loka, str. 227–238.

Turk, I. in Šercelj, A. (1988): *Najstarejši dokazani obisk Ratitovca (Arheološke najdbe na Zgornjem Povdnu)*. Loški razgledi XXXV, Škofja Loka, str. 11–18.

Turk, P. (1991): *O geometriji in nepredvidljivosti (uvodnik)*. ARHEO, Glasilo slovenskega arheološkega društva XII, Ljubljana, str. 3–9.

Žibert, M. (2001): *Zgodovina arheoloških raziskovanj na Gorenjskem*. Kronika XXXVIII (1/2), Ljubljana, str. 49–84.

Opombe:

- ¹ Svetolucijska kulturna skupina je bila ena največjih vzhodnoalpskih železnodobnih kultur, ki je bila umeščena med venetiskim in ilirskim prostorom. Center skupine je bilo Tolminsko, oziroma bolj natančno Most na Soči, nekdanj Sveta Lucija, saj je lokacija nudila tako strateško lego na križišču nekdanjih trgovskih poti kot obrambno na polotoku med sotočjem rek Soče in Idrijce. Od drugih kulturnih skupin v okolici se je ločila po svojskosti v načinu pokopa, v njenem stavbarstvu in bivanjski kulturi, kakor tudi v drobni svetolucijski fibuli, značilni za ta prostor. Poleg najdišča na Mostu na Soči lahko omenjeni skupini pripišemo še najdišča v Kobaridu, Tolminu, Koritnici ob Bači, Robiču, Ravelu na Bovškem, Sv. Katarini na Vipavskem ter najdišča v Bohinju (Svoljšak, 1987).
- ² Stratigrafsko arheološko izkopavanje je sitem izkopavanja in dokumentiranja, pri katerem nam osnovni element raziskave predstavljajo stratigrafske enote, ki jih izkopavamo sosledno v obratnem vrstnem redu, kot so bile odložene (Turk, 1991). Stratigrafska enota tako predstavlja samo določeno plast zemlje, visoko nekaj centimetrov, skupek več plasti pa lahko lažje in bolj učinkovito datiramo ter zapišemo ugotovitve, popišemo najdbe v sosledju ter pojasnimo in interpretiramo stanje na najdišču. Na omenjeni način lahko tako izvedeno izkopavanje tudi nadgradimo s pomočjo teodolita in sistema AUTOCAD, s katerim naredimo in izrišemo celotno najdišče po plasteh. Vsa večja arheološka najdišča tako v Sloveniji kot v Evropi se danes izkopavajo na omenjeni način, saj predstavlja najboljšo kombinacijo za primerjavo najdišč in interpretacijo najdb.
- ³ Arheologa navajata, da je prisotnih premalo podatkov, da bi natančno kronološko lahko datirala najdišče, vendar pa so najdeni fragmenti vsekakor starejši od obdobja starejše železne dobe.
- ⁴ Vetrne peči so predstavljale preprosto metodo taljenja predvsem površinske železove rude. Ognjišča teh primitivnih peči so bila obrnjena v smeri proti zahodu, od koder je pihal jugozahodnik. S pomočjo vetra so tako ognju v pečeh povečali talilno moč. Kljub temu pa je bil izkoristek železove rude, pridobljen na tak način, nizek (Bogataj, 2002).
- ⁵ Jernej Pečnik v Izvestjih muzejskega društva za Kranjsko IV o sebi in metodi, s katero se loti pregleda arheoloških najdb in najdišč, zapiše: "Nisem učenjak po knjigi. Toda v zadnjih desetih letih, ko se vidno s starinoslovjem pečam in občujem s pravimi učenjaki v tej stroki, sem si pridobil toliko izkušnje, da se lahko grem merit s kakim starinoslovskim kričavecem očitajočim mi nevednosti. Poglavitno je, da stvari ne pretiram in ne sodim svojevoljno. Kar pišem, je resnica, katero mi narekuje izkušnja. V dvomljivih rečeh in prepirlivih vprašanjih mi pa vodijo prepričanje najnoveji in najtrdneji dokazi; tu nočem biti trmoglavcev" (Pečnik, 1894, 12).
- ⁶ O Simonu Rutarju pa v zgodovini slovenskega slovstva piše: zemljepisec, zgodovinar in starinar iz vasice pod Krnom blizu Tolmina. Znano je, da je bil Simon Rutar velik zbiralec slovenske kulture, vendar pa se je pri interpretaciji premnogokrat zanašal na svoje videnje in mišljenje ne pa na konkretnije metodološke raziskave, ki bi podale konkretnije rezultate (Lampe, 1903).

